Sosiaali- ja terveysvaliokunta

HE 38/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta.

Rahoituksesta annetun lain pysyvät muutokset

Rahoitusmallin kannustavuuden lisääminen on hallitusohjelman mukainen tavoite ja se on kannatettavaa. Tällä tavoin saadaan hyvinvointialueet huomioimaan entistä paremmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen omassa toiminnassaan.

Maltillinen muutos kannustavuudessa on myös perusteltua, koska rahoitusmallin muut mm. siirtymävaiheen ratkaisujen toimivuuden selvittäminen on vielä kesken. Siksi rahoitusmallin toimivuuden kokonaistarkastelu on välttämätöntä tehdä yhdessä hyvinvointialueiden kanssa, tarkastelun pitää johtaa koko sote-uudistuksen tavoiteasetannan mukaiseen aitoon tarveperusteiseen rahoitukseen ja yhdenvertaisten palvelujen järjestämismahdollisuuksiin.

On kannatettavaa, että laskennallisten kustannusten painotuksiin tehdään lakisääteiset päivitykset, jotta kaikilla hyvinvointialueilla on mahdollisimman kattavat ja yhdenmukaiset tiedot käytettävissä.

Rahoitusjärjestelmän uskottavuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että rahoituksen kohdentamisperustana käytettävä lähdeaineisto on mahdollisimman ajantasaista, kattavaa ja laadukasta eikä perusteettomia rahoituksen vuosikohtaisia vaihteluja pääse syntymään aineiston heikon laadun vuoksi.

Kahden vuoden tietojen perusteella tehtävä tarvekertoimien laskenta on kannatettavaa rahoituksen vakauden ennakoitavuuden näkökulmasta siihen saakka, kun voidaan olla vakuuttuneita hoitoilmoitusaineistojen laadukkuudesta. Tämä tarkoittaa, että kahden vuoden keskiarvojen käyttämistä ei ole syytä rakentaa pysyväksi ratkaisuksi vaan sen tulisi olla ainoastaan määräaikainen ratkaisu.

Pelastustoimen riskikertoimen määrittämisessä käytettävien tekijöiden ja niiden painokertoimien tarkistamisella tavoitellaan sitä, että pelastustoimen riskikertoimessa huomioitaisiin paremmin kansalliset, alueelliset ja paikalliset uhat ja riskit. Esityksellä on vaikutusta siihen, miten pelastustoimen laskennallinen rahoitus jakautuu hyvinvointialueiden välillä.

Säännökseen ehdotettu muutos, jonka mukaan riskikohde ja harjoitettu toiminta huomioitaisiin ruudulla kokonaisuutena, nostaisi jatkossa vain yhden riskiluokkaan III tai IV kuuluvan ruudun painokerrointa, vaikka kohde tai toiminta tosiasiassa sijoittuisi useamman ruudun alueelle. Käytännössä usealle ruudulle sijoittuvia kohteita ovat mm. lentoasemat, jotka voivat ulottua laajoillekin alueille sekä sellaiset kohteet, joille on pelastuslain 48 §:n nojalla laadittava erityistä vaaraa aiheuttavien kohteiden ulkoinen pelastussuunnitelma kuten esimerkiksi puolustusvoimien harjoitusalue.

Ehdotettu muutos tarkoittaisi käytännössä sitä, että niiden hyvinvointialueiden rahoitusosuus vähenisi, joiden alueella on paljon usean ruudun alueelle sijoittuvia riskikohteita tai toimintaa.

Vastaavasti niiden hyvinvointialueiden rahoitusosuus kasvaisi, joilla usealle ruudulle sijoittuvia riskikohteita tai toimintaa ei ole tai on vähän verrattuna muihin hyvinvointialueisiin. Käytännössä lakiehdotuksen mukainen rahoituksen määräytyminen tulee johtamaan tilanteeseen, jossa harvaan asuttujen alueiden saama pelastustoimen rahoitus tulee laskemaan suhteessa enemmän kuin alueen pelastustoimen palvelutarve vähenee. Lisäksi ko. alueita rasittaa rahoituksen väheneminen myös asukasluvun laskun kautta. Esitetty muutos tulee siirtämään pelastustoimen rahoitusta harvaan asuilta hyvinvointialueilta niille hyvinvointialueille, joilla on taajamiin sijoittuvia riskikohteita. Muutosta tulisi rahoituslaissa kompensoida pienentämällä asukasperusteisen rahoituksen painoarvoa ja vastaavasti lisäämällä asukastiheyden painoarvoa. Muutoksella varmistettaisiin yhdenvertaiset pelastustoimen palvelut koko maan alueella.

Ehdotettu rahoitusmalli ei myöskään huomioi III ja IV riskiruutuihin sijoittuvaa matkailu ja majoitustoimintaa, joista muodostuu pelastustoimelle selvä palvelutarve. Pelastuslaitos joutuu varautumaan esimerkiksi kansallispuistoissa matkailusta aiheutuviin riskeihin ja niissä tapahtuviin onnettomuuksiin. Riskikertoimen laskennassa tulee ottaa huomioon painokertoimella 1 myös ne III ja IV riskiluokkaan kuuluvat ruudut, joilla sijaitsee matkailun kannalta merkittävä riskikohde.

Rahoituslaissa ei oteta huomioon poikkeusolojen riskianalyysia ja väestönsuojelulliseen varautumiseen tarvittavaa rahoitusta. Yhteiskunnan turvallisuustilanteen muuttuminen aiheuttaa pelastustoimelle merkittäviä kustannuksia mm. materiaalisen varautumisen sekä erilaisten järjestelmien kehitystyön ja ylläpidon osalta. Rahoituslaissa tulisi huomioida hyvinvointialueen

väestönsuojelutehtävään tarvitsema rahoitustarve, joka korostuu etenkin itärajalla sijaitsevien hyvinvointialueiden varautumisessa.

Rahoituksesta annetun lain väliaikainen muutos

Julkisen talouden suunnitelman mukaiset kertaluonteiset säästöt siirtymätasauksista ehdotetaan toteutettavaksi siten, että tämä kohdentuisi vain niille siirtymätasauslisää saaville alueille, joiden palvelujen järjestäminen ei vaarantuisi. Tämä on ainoa ja oikea tapa.

Yleisesti vastaavalla tavalla olisi mahdollista nopeuttaa pysyvien siirtymätasausvähennyksistä kärsivien alueiden rahoituksen yhdenvertaisuusongelmaa. Tämä tarkoittaisi, että kertaluonteinen säästö siirtymätasauslisää saavien alueiden rahoitusta muutetaan asteittain pysyvästi, mutta loivemmin kuin siirtymätasausvähennyksistä kärsivien alueiden rahoitusta vastaavasti jyrkennettäisiin.

Muita huomioita rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Hallitusohjelman linjausten mukaisesti rahoitusmallin tarkastelun yhteydessä hallintomuutokseen liittyvien siirtymävaiheen ratkaisujen toimivuus on selvitettävä.

Hyvinvointialuekohtaisella siirtymätasauksella tasataan laskennallisesta rahoitusmallista sote-uudistuksen seurauksena aiheutuvaa muutosta suhteessa alueiden kunnilta siirtyneisiin kustannuksiin vuoden 2022 tasolla. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta ei ole mitenkään perusteltavissa, että joidenkin hyvinvointialueiden tehokas toiminta rankaisee näitä alueita pysyvästi. Siirtymätasausjärjestelmän takia nämä hyvinvointialueet eivät koskaan tule olemaan resurssiltaan yhdenvertaisessa asemassa. Jos rahoituslakia ei muuteta siirtymätasauksen osalta, käytännössä hyväksytään se, että hyvinvointialueille jää merkittäviä tuottavuuseroja.

On välttämätöntä, että hallitusohjelman mukaisessa siirtymävaiheen ratkaisujen toimivuuden tarkastelun yhteydessä korjataan rahoitusmallin suurin valuvika eli siirtymätasausjärjestelmän vaikutukset.

Siirtymävaiheen ratkaisujen toimivuuden suurin ongelma on siirtymätasausjärjestelmä. Koska tämä järjestelmä on jo tällä hetkellä epäsymmetrinen, niin siirtymätasauksista luopuminen kannattaa käytännössä toteuttaa esim. siten, että siirtymätasausvähennyksien poistamiselle laitetaan lyhyempi siirtymäaika kuin siirtymätasauslisäysten poistamiselle. Tällainen toteuttaminen mahdollistaa hyvinvointialueiden hallitun siirtymän kohti yhdenvertaisia mahdollisuuksia järjestää alueensa kansalaisille sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palvelut yhdenvertaisesti, laadukkaasti ja kustannusvaikuttavasti.

Rahoitusmallia on kehitettävä kohti tarveperusteisuutta siten, että tarveperusteinen rahoitus turvaa kaikille hyvinvointialueille läpinäkyvät ja oikeudenmukaiset taloudelliset resurssit ja siten yhdenvertaiset mahdollisuudet järjestää alueensa kansalaisille sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palvelut yhdenvertaisesti, laadukkaasti ja kustannusvaikuttavasti.

Minkään hyvinvointialueen ei pitäisi jäädä pysyvästi kärsimään nykyisessä rahoituslainsäädännössä olevan siirtymätasauksen ja siirtymävaiheen takia. Nykyisen lainsäädännön seurauksena siirtymätasausleikkauksesta jäävät kärsimään pysyvästi Itä-Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Päijät-Hämeen, Pohjois-Karjalan, Keski-Pohjanmaan ja Lapin hyvinvointialueet, ellei tätä rahoitusmallin valuvikaa pikaisesti korjata. Näillä alueilla ei lähtökohtaisesti ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia järjestää alueensa 1,2 miljoonalle asukkaalleen riittävät ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämän seurauksena joka viidennen Suomen kansalaisen yhdenvertainen oikeus riittävään perusturvaan ja hyvinvointipalveluihin jää toteutumatta.

Ystävällisin terveisin

Kirsi Leivonen
Hyvinvointialuejohtaja
puh. 013 330 8590
kirsi.leivonen@siunsote.fi

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun sote
Tikkamäentie 16, M-talo, 4. krs.
80210 Joensuu

Jakelu

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Tiedoksi

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen kirjaamo